

Zemřel Josef Špaňhel

Dne 15. IV. tohoto roku nás po krátké těžké nemoci neočekávaně opustil soudruh Josef Špaňhel, CSc., vědecký tajemník Výzkumného ústavu palivoenergetického komplexu, člen Československé sociologické společnosti od roku 1965 a její dlouholetý aktivní funkcionář.

S jeho jménem je spjato rozpracování základních teoretických, metodologických a aplikačních otázek spojených s rozvíjením sociálního plánování v uhelném průmyslu, stejně tak jako teoretické i praktické řešení problematiky tvorby a dynamiky hornických pracovních kolektivů. V osobě soudruha Špaňhela docházelo k vzácnému propojení praxí získaných zkušeností s teoretickým rozpracováváním řady stěžejních sociologických témat a problémů.

Soudruh Špaňhel patřil k předním společenskovědním pracovníkům resortu. Byl to především on, který se zasloužil o praktické uplatnění a rozvoj sociologie v jeho specifických podmínkách.

Byl typem společensky angažovaného vědeckého pracovníka. Vykonal řadu politických funkcí, ať již za svého působení v Ostravě či později, kdy pracoval v Praze. Aktivně se účastnil činnosti Československé sociologické společnosti. Řadu let řídil její pobočku v Ostravě a působil v jejích ústředních orgánech. V poslední době byl místopředsedou výboru sekce sociologie práce, průmyslu a podniku. Zkušenosti a výsledky své práce ochotně předával ostatním, zejména mladším spolupracovníkům, aktivně se účastnil odborných akcí, seminářů a konferencí, publikoval v odborném tisku a věnoval se intenzivně i činnosti pedagogické.

Soudruh Špaňhel zůstane v našich vzpomínkách jako vzdělaný a pracovitý člověk, plný elánu, výborný organizátor, obětavý soudruh a komunista s citlivým vztahem ke svým spolupracovníkům, člověk milující úsměv, humor a dobrý kolektiv, jako člověk nezištný a charakterově čistý.

Cest jeho práci a světlé památce!

Redakce Sociologického časopisu

O práci úseku sociologie v Ústavu silniční a městské dopravy Praha

V loňském roce uplynulo 10 let od založení úseku sociologie Ústavu silniční a městské dopravy. Za tuto dobu bylo realizováno 25 původních výzkumů, zakončených závěrečnou zprávou. Od prvního úkolu *Posouzení organizovanosti veřejné silniční a městské dopravy v rámci dopravní soustavy*, přes výzkum *Veřejné mínění obyvatelstva ČSR o rozvoji motorismu* se postupně vyhranilo zaměření práce úseku do tří základních výzkumných směrů.

První z nich byl orientován na sociální stránku organizace a řízení. V jeho rámci byly realizovány takové práce, jako *Současné problémy silniční a městské dopravy a možnosti jejího ovlivňování z centra* (1972), *Mzdová soustava jako nástroj efektivního řízení podniků ČSAD* (1972), *Analýza personálního řízení a personálních činností v podnicích veřejné silniční a městské dopravy* (1975), *Úloha, postavení a základní problémy pracovníků nejnižší rozviny řízení* (1975), *Sociální systém podniků veřejné silniční a městské dopravy a jeho řízení* (1978—1980).

Druhý směr se zabýval sociální problematikou zaměstnanců podniků ČSAD. Městské hromadné dopravy a Okresních správ silnic. V jeho rámci byly realizovány následující výzkumy: *Sociální problémy vybraných kategorií důchodců* (1973), *Příčiny a důsledky fluktuace pracovníků veřejné silniční a městské dopravy* (1974), *Sociologické a psychologické aspekty přesčasové práce a její vztah k odměňování* (1975), *Sociální stránka pracovního prostředí v podnicích veřejné silniční a městské dopravy* (1976), *Systém přijímání a adaptace mladých pracovníků na řidičské povolání* (1977), *Postavení a základní sociální problémy silničářů, pracovníků okresních správ silnic* (1977), *Pracovní doba, pracovní režimy a volný čas řidičů veřejné dopravy* (1978), *Rozpracování oborové koncepce sociální politiky* (1978).

V letech 1978—1980 byl úsek sociologie nositelem úkolu *Analýza pracovních činností řidičů veřejné silniční a městské dopravy*. V rámci tohoto úkolu byl vlastně učiněn pokus o syntézu dvou výše uvedených výzkumných směrů a zároveň i pokus o spolupráci několika vědních oborů (sociologie, psychologie, fyziologie aj.). Řešení úkolu podstatně přispělo k poznání nejpocetnější profese našeho národního hospo-

dářství a znamenalo i určitý podnět pro rozvoj sociologie profese v jiných odvětvích a oborech.

Třetí směr vznikl v roce 1976, kdy úsek začal řešit dílčí úkol *Sociální důsledky dopravních nehod*, jako součást státního výzkumného úkolu. Tento dílčí úkol byl v roce 1981 rozšířen a nese nyní název *Příčiny a sociální důsledky dopravních nehod v silniční a městské dopravě*.

Poznatky z výzkumů úseku sociologie sloužily jako podklady několika usnesení vlády ČSR, metodických směrnic a pokynů Správy pro dopravu MV ČSR, byly předmětem jednání poradních sborů ředitele Správy pro dopravu, ale také předmětem jednání pěti republikových seminářů ČSVTS. Jsou dále využívány k metodickému řízení podnikových sociologů i sociálních pracovníků, které úsek statutárně zabezpečuje. Zároveň jsou často předávány podnikovým vedoucím i odborným pracovníkům, orgánům odborového svazu, odborovým funkcionářům na různých školních apod.

Při vstupu do 7. pětiletky byla v kolektivu úseku, který tvoří brigádu socialistické práce, důkladně zhodnocena dosavadní činnost pod zorným úhlem *Souboru opatření ke zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství*. Celkovou koncepci zaměření práce úseku nebylo třeba měnit. Avšak vzhledem k prolínání tematiky dvou výše uvedených okruhů bylo provedeno jejich sloučení do pětiletého úkolu *Efektivnost řízení sociálního rozvoje ve veřejné silniční a městské hromadné dopravě, v automobilovém opravárenství a silničním hospodářství*. V rámci tohoto úkolu byl již v roce 1981 řešen dílčí úkol *Analýza řídicích činností a společenského postavení mistrů ve veřejné silniční a městské dopravě*. V letech 1982–1983 je řešen společensky závažný úkol *Pracovní podmínky a sociální problémy opravárenských dělníků ČSAD, MHD a ČSAO*.

Otázky příčin a sociálních důsledků dopravních nehod v silniční a městské dopravě tvoří tedy v současnosti druhý výzkumný směr. Výzkum problematiky zdravotních a sociálních důsledků dopravních nehod pokračuje v intencích minulé pětiletky s tím, že původní poznatky získávané pouze z Jihomoravského kraje jsou konfrontovány s novými poznatky z kraje Západočeského. Výzkum příčin dopravních nehod využívá dřívějších výsledků, zkušeností a podnětů z externí spolupráce řešitelů s Oborovým institutem DP Praha — concern na výzkumech v DP Elektrické dráhy Praha a v DP Autobusy Praha. Předmětem této části výzkumu byly v roce 1981 a 1982 příčiny dopravních nehod ve dvou podnicích ČSAD, a sice v ČSAD n. p. Brno a ČSAD n. p. Ostrava. Výsledky této výzkumné činnosti byly publikovány na zdařilém semináři Společnosti dopravy a spojů ČSVTS 7. a 8. září 1983 v Gottwaldově. V následujících letech bude výzkum zaměřen na příčiny dopravních nehod v závodové dopravě a v mimopražských podnicích městské dopravy.

Nedílnou součástí rozsáhlé výzkumné činnosti úseku je i rozvoj metodologie. Usilí o komplexnost výzkumného záberu vedlo nejen k propracování spolupráce sociologů s psychology, fyziology, techniky i technology dopravních činností, ale i k uplatnění bohatého rejstříku sociologických nástrojů poznání. Pracovníci úseku jsou rovněž velmi často zapojováni do realizace výsledků vlastního výzkumu.

Z uvedeného vyplývá, že úsek sociologie Ústavu silniční a městské dopravy má při posuzování výsledků práce „dát co na stůl“. Bylo by však chybou, kdyby tato skutečnost vedla k nějakému sebeuspokojení. Proto je například v poslední době rozšiřována poměrně rozsáhlá poradenská činnost, uplatňovaná vůči podnikům ČSAD a MHD, i na práci uvnitř ústavu a na další obory, které nyní podléhají metodickému řízení Správy pro dopravu MV ČSR. V rámci samotného Ústavu silniční a městské dopravy realizovali pracovníci úseku sociologickou sondu, která se zabývala spokojeností pracovníků ústavu a efektivností výzkumné práce. Byl tak vytvořen zajímavý podnět nejen pro řízení výzkumu, ale i pro následné práce na koncepci rozvoje ústavu — podnět, jehož smyslem je zvýšit efektivnost práce celého Ústavu silniční a městské dopravy ve prospěch naší společnosti.

Jaromír Cvrček

SOCIOLOGICKÝ ČASOPIS. Vydává Ústav pro filozofii a sociologii, ČSAV, Jilská 1, 110 00 Praha 1, telefon 24 93 91, v ACADEMII, nakladatelství Československé akademie věd, Vodičkova 40, 112 29 Praha 1. — Rozšiřuje PNS. Informace o předplatném podá a objednávky přijímá každá administrace PNS, pošta, doručovatel a PNS-ÚED Praha. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — ústřední expedice a dovoz tisku Praha, závod 01, administrace vývozu tisku, Kafkaova 19, 160 00 Praha 6. — Vychází šestkrát ročně. Cena jednotlivého sešitu Kčs 10,—, roční předplatné Kčs 60,— — Objednávky ze socialistických zemí vyřizuje ARTIA, Ve Smečkách 30, 111 27 Praha 1. — Tisknou Tiskařské závody, n. p., závod 5, Sámova 12, 101 46 Praha 10. — Rukopis tohoto čísla odevzdán do tiskárny v březnu 1983. Číslo vyšlo v červenci 1983.

Distribution rights in the western countries: Kubon & Sagner, P. O. Box 340108 D-8000 München 34, GRF. Annual subscription: Vol. 19; 1983 (6 issues) DM 91,—.